

>> AF KRISTINE STOKHOLM

Konsulent ved Kompetencecenter for Læsning i Aarhus.

Kristine Stokholm
Kompetencecenter for Læsning
Rosenvangs Allé 49,
8260 Viby J.
Mobil: 2496 0979.
E-mail: krisk@aarhus.dk

NÅR DET UBEVIDSTE BLIVER BEVIDST – LÆRINGSSPIND SOM OMDREJNINGSPUNKT FOR ORDBLINDE ELEVERS MESTRING

På Kompetencecenter for Læsning i Aarhus møder vi en del ordblinde udskolings elever, der er præget af et mangelsyn på sig selv, som er opbygget gennem års erfaring med ikke at kunne honorere de faglige krav i undervisningen. Vi er derfor optagede af, hvordan vi sammen med eleverne kan synliggøre de læringskompetencer og strategier, som de tilegner sig, og dermed være med til at nuancere og styrke deres selvforståelse i retning af et resourcesyn, der inviterer til mestringsforventninger. Vi har på Kompetencecenter for Læsning (KCL) gode erfaringer med at anvende selvevalueringsværktøjer – visuelt udformet som to spind: ét spind med udvalgte læringskompetencer og ét med strategier for læse- og skriveteknologi (LST).

I foråret 2021 mødte 16 forventningsfulde og lidt nervøse udskolings elever op til første dag på et intensivt syvugers kursus på KCL. De kom fra forskellige skoler i Aarhus kommune, men fælles for dem var, at de alle er ordblinde og havde blandede erfaringer med sig fra deres skoleliv. De fleste af eleverne var præget af nederlag og manglende selvværd og havde generelt flest oplevelser med ikke at kunne honorere skolens krav og forventninger med i rygsækken.

Elevernes erfaringer med ikke at kunne imødekomme kravene i undervisningen er todelte. Dels har

>>> **Undervisningen på kurset baserer sig på, at eleven skal overleveres tilbage til hjemskolen, og har til formål at skabe lige deltagelsesmuligheder for eleven i dennes vante læringsmiljø.**

eleverne fonologiske vanskeligheder, der kalder på en særlig indsats, for at kravene til alderssvarende læse- og skriveaktiviteter kan imødekommes, og dels har størstedelen af eleverne udviklet en selvforståelse, der bygger på et mangelsyn på sig selv. Som udskolings elever var de vant til at vurdere succes ud fra karakterer og uddannelsesparathed, og de oplevede ikke, at de levede op til billedet på »den gode elev«.

Blandt de 16 elever, der startede på forårsholdet, var Ahmed og Sofie. For dem blev de metarefleksive læringssamtaler med udgangspunkt i selvevalueringsværktøjerne »Læringsspind« og »LST-læringsspind« en øjenåbner, som fik betydning for deres selvforståelse og forventninger om mestring. Det vender vi tilbage til.

Kompetencecenter for Læsning

I 2009 oprettede Aarhus Kommune Kompetencecenter for Læsning som en del af kommunens samlede indsats til børn og unge med skriftsprogsvanskelighe-

>> AF MIKAEL STENSGAARD NIELSEN

Konsulent ved Kompetencecenter for Læsning i Aarhus.

Mikael Stensgaard Nielsen
Kompetencecenter for Læsning
Rosenvangs Allé 49,
8260 Viby J.
Mobil: 2992 8447.
E-mail: misn@aarhus.dk

der. KCL er beliggende i det centrale Aarhus og har 16 konsulenter, som varetager opgaven med den specialiserede læse- og ordblindeindsats i Aarhus Kommune. Som ét af flere indsatsområder tilbydes et syvugers forløb på KCL. Eleverne på kurset har alle diagnosen ordblind og visiteres fra kommunens 46 folkeskoler. Elevkurset afvikles tre gange årligt, og tilbuddet dækker 4.-9. klasse. På kurset undervises hver dag og i alle fag, og skemaet harmonerer i opbygningen med det, de kender fra hjemskolen. Undervisningen på kurset baserer sig på, at eleven skal overleveres tilbage til hjemskolen, og har til formål at skabe lige deltagelsesmuligheder for eleven i dennes vante læringsmiljø.

På kurset arbejder vi ud fra følgende mål:

1. At eleven lærer at anvende læse- skriveteknologi (LST) som et kvalificerende redskab
2. At eleven udvikler sin handlekompetence og fortsat får lyst til at lære
3. At eleven bliver en aktiv læser og skriver
4. At eleven får mulighed for at erhverve sig alderssvarende viden
5. At eleven møder et inkluderende skriftsprogsmiljø.

Målet med kurset er at opbygge en bevidst og automatiseret brug af LST, der imødegår elevens skriftsprogsvanskeligheder, og samtidig at arbejde med elevens selvforståelse og mestringsforventninger. For at eleverne får et blik for egne kompetencer, er det nødvendigt, at de oplever sig som aktører i eget skoleliv og inddrages i samtaler om læring, mestring og målsætning. Ud over i læringssamtalerne sker dette også i selve undervisningen. I faget KCL-tid er fokus på at skabe indblik i, hvad ordblindhed er – og hvad det ikke er. En overraskende stor del af eleverne ved fra begyndelsen af forløbet faktisk ikke rigtig, hvad det vil sige at være ordblind, og hvordan det kommer til udtryk hos dem selv.

I KCL-tiden arbejdes der også med at bevidstgøre om betydningen af at have et dynamisk mindset og dermed skabe en forståelse for, at evner ikke er stati-

ske eller medfødte, men at de kan udvikles. I læringsmiljøet understøttes dette bl.a. ved at anskue »fejl« som en mulighed for læring, at det er o.k. at spørge om hjælp, og at der er fokus på strategier, proces og læring frem for den endelige præstation. På denne baggrund udviklede vi to kompetence-spind: et LST-spind og et lærings-spind, som skulle danne grundlag for metarefleksive læringssamtaler med eleverne.

Læringsspindenes formål:

- At egen udvikling af LST- og læringskompetencer bliver synlig for eleven
- At bevidstgørelse om egne LST- og læringskompetencer fører til mestringsforventninger og øget motivation for læring
- At eleven oplever sig som aktør i eget skoleliv.

Læringsamtalerne

- Den første samtale foregår umiddelbart efter kursusstart på KCL, mens den anden samtale afholdes ved afslutningen af kursusforløbet.
- Samtalerne tager et metarefleksivt afsæt i to samtaleark udformet som henholdsvis et LST-lærings-spind og et lærings-spind.
- Spindet fremstår i A3-størrelse og fungerer som fælles tredje mellem elev og kontaktkonsulent på KCL.
- Kontaktkonsulent stiller refleksive spørgsmål, uddyber, eksemplificerer og refererer til praksis
- Det er eleven selv, der udfylder spindet under samtalen.
- For ikke at blive påvirket af besvarelsen fra 1. samtale udfylder eleven ved 2. samtale et nyt spind. Dette overfører eleven efterfølgende til spind 1, så forskellen mellem de to spind, dvs. elevens udvikling af kompetencer, bliver synlig.
- Lignende spind, tilpasset elevgruppen, anvendes af mellemtrin og indskoling på KCL.

>> Det er altså afgørende at aktivere den ordblindes metakognitive strategier, for at LST bliver konsolideret og dermed bliver en integreret del af den ordblindes skolegang.

Læringsspindet

Læringsspindet (se fig. 1) er bygget op om fire overordnede kategorier, som hver repræsenterer elementer i ordblindes elevers deltagelse i læringsfællesskabet: *selvstændighed, vedholdenhed, selvforståelse og deltagelse*. Eleven vurderer sig selv fra 1 til 10 i forhold til 12 udsagn. Scoren 10 er placeret yderst i cirklen.

Som tidligere nævnt er elever, der starter på KCL, ofte præget af mange års oplevelser af ikke at kunne leve op til krav og forventninger i undervisningen. For nogle af eleverne kan det resultere i en indlært/tillært hjælpeløshed, der kan anses *som en angrebsmåde, der indeholder lav selvfølelse og selvtillid, dårlige præstationer, reducerede forventninger, nedsat motivation, begrænset vedholdenhed samt passivitet* (1 – se referencelisten).

Det centrale i samtalen om læringsspindet er således, at eleven får øje på parametre i egen tilgang, der henholdsvis kan styrke eller begrænse læring, og at eleven oplever, at tilgangen kan ændres. Ikke af eleven alene, men gennem lærernes, elevens og forældrenes fælles opmærksomhed på fokuspunkterne.

Ahmed

I eksemplet i fig. 1 ses Ahmed fra 8. klasses udfyldte læringsspind. Da Ahmed startede på elevkurset på KCL, havde han vidst, at han var ordblind i et par år. Han havde imidlertid kun et begrænset kendskab til ordblindhed, og ingen havde talt med ham om, hvordan ordblindheden kom til udtryk hos ham. Han havde selv konkluderet, at han måtte have svært ved at læse og skrive, fordi han var »dum«, eller måske fordi han var startet for tidligt i skole. Ahmed var pligttopfyldende, og det var vigtigt for ham at klare sig godt i skolen, men de manglende mestringsoplevelser og opfattelsen af at være »dum« havde bevirket, at Ahmed havde udviklet en tillært hjælpeløshed og en forståelse af, at udfordringerne var permanente. Konkret kom det til udtryk, ved at Ahmed havde svært ved at gå i gang med en opgave, før han havde fået en individuel forklaring, og hvis han mødte en opgave, hvor han skulle »stå på tæer«, gav han hurtigt op og blev passiv.

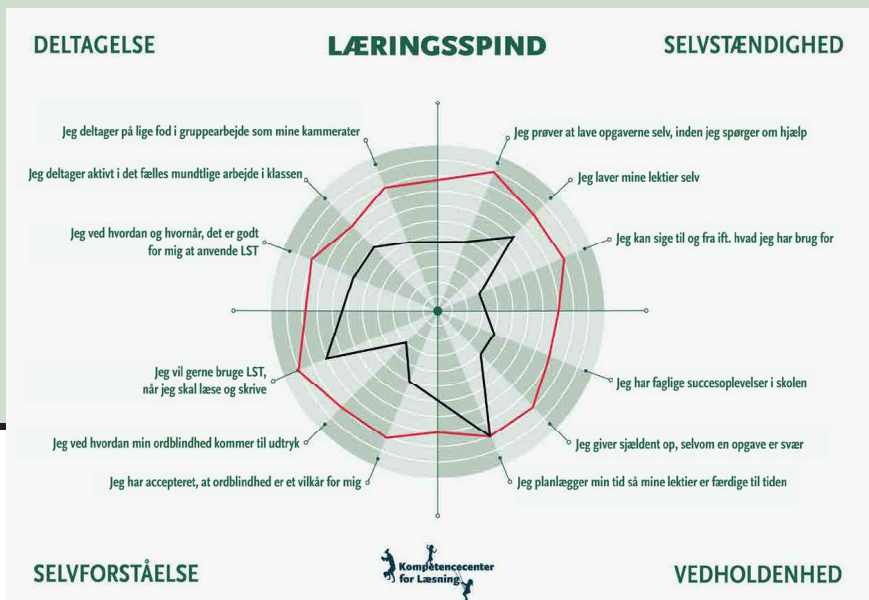
I spindet kan dette aflæses i den sorte markering, som Ahmed udfyldte umiddelbart efter opstart på KCL. I samtalen med Ahmed var det centralt at tale om udviklingspotentialet og om, hvad han selv kunne gøre, og hvad der var hans læreres ansvar. Fx var det vigtigt for Ahmed selv, at han fik en større forståelse af sin ordblindhed, hvilket vi både udfoldede i konkrete situationer i undervisningen, i gennemgang af hans ordblindetest og i de generelle samtaler på elevholdet.

Efter de syv ugers elevkursus udfyldte Ahmed igen spindet. Besvarelsen fremgår her af den røde markering. Det er helt centralt for Ahmed, at han nu har en bedre forståelse for, hvad ordblindhed er, og hvordan det kommer til udtryk hos ham. Han fortæller i løbet af samtalen, at han ikke længere opfatter sig som »dum«, og at det derfor også er blevet nemmere fx at have forventninger til sig selv og andre i gruppearbejde. Han oplever også, at det er blevet nemmere prøve selv og arbejde mere vedholdende, men samtidig at bede om hjælp, når han reelt har brug for det (*sige til og fra ift., hvad jeg har brug for*). Ahmeds selvforståelse og nye kompetencer skal selvfølgelig understøttes i mødet med læringsmiljøet på hans egen skole, og her har kontaktkonsulent fra KCL en vigtig formidlingsopgave. Ahmed ønskede selv at lave et oplæg for sin klasse om sit kursus på KCL og som led heri, at kontaktkonsulent skulle fortælle lærerne og klassen om ordblindhed.

LST-læringsspindet

Læse- og skriveteknologier (LST) er digitale teknologier, der kan understøtte og befordre elevers læsning og skrivning. LST kan derfor betragtes som læringsredskaber, der kan hjælpe elever til at opnå et større udbytte af deres arbejdsindsats, når de læser og skriver tekster.

Metakognition er viden om og regulering af egen kognition, og begrebet dækker over menneskers bedste viden om, hvordan deres egne tankeprocesser

Figur 1. Ahmeds læringsspind udfyldt med sort ved start på elevkurset og med rødt i slutningen af elevkurset.

fungerer. »Det handler i bund og grund om at få eleverne til at tage aktivt stilling, se på sig selv, overveje deres fremskridt, se på valg af strategier osv. Dermed kommer eleverne til at få en forståelse af læringskonteksten. Disse faktorer har stor indflydelse på udviklingen af elevernes kompetenceniveau« (2). Dette gør sig også gældende i brugen af LST. »Det gavner ordblindes anvendelse af LST, når der arbejdes med aktiviteter, der målrettet arbejder med metakognitive læsestrategier« (3).

Det er altså afgørende at aktivere den ordblindes metakognitive strategier, for at LST bliver konsolideret og dermed bliver en integreret del af den ordblindes skolegang. Det er ikke nok, at eleverne ved, hvordan teknologien fungerer. Eleverne skal også blive bevidste om, hvornår, hvordan og hvorfor de skal bruge LST. Hermed øges elevernes forventninger om mestring og motivation på tværs af fag og undervisningssituationer.

Når elever får undervisning i og med LST, sker det ofte i en programlogisk tilgang, hvor programmernes funktionalitet er i centrum. Når eleven er på kursus på KCL, ønsker vi at komme skridtet videre, således at eleven bliver i stand til at overvåge egen anvendelse af LST og derved udvikle hensigtsmæssige strategier, som matcher netop dennes eget behov. På KCL betragter vi ikke kun LST som kompenserende, men bruger begrebet »kvalificerende LST« som beskrivende for vores forståelse. På kurset undervises eleverne i brug af LST og strategier i alle fag med fokus på automatisering, metakognitive strategier samt overvågning af egne læringsprocesser. Med LST-læringsspindet forsøger vi altså at løfte evalueringen fra et programlogisk afsæt til et strateginiveau, hvor elevens overvågning af egen læring samt brug af LST er i højsædet.

LST-læringsspindet (se fig. 2) bruges som et udgangspunkt for læringsamtaler og afvikles ligesom læringsspindet i både den første og sidste uge af kur-

set på KCL. Spindet består af 20 udsagn og er inddelt i fire områder: *stilladserende strategier, læsestrategier, skrivestrategier* samt *korrektur- og stavestrategier*. LST-læringsspindet fokuserer på elevens strategier og anvendelse af LST. Derfor går ordet *anvende* igen i flere udsagn. Eleven skal altså ikke kun tage stilling til den tekniske del, men i højere grad overveje, om denne kan anvende funktionerne i en given undervisningssituation.

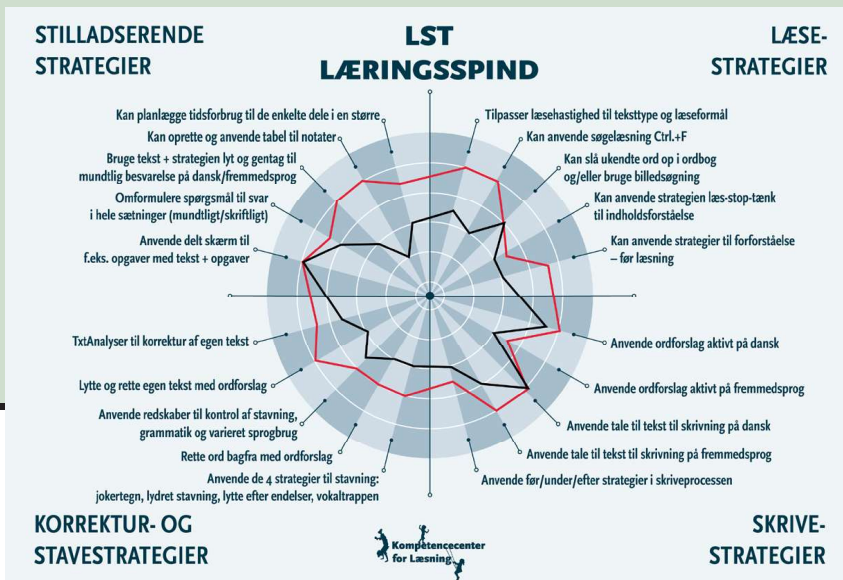
Sofie

Da Sofie mødte op på KCL, var det tydeligt, at Sofie er en elev med mod på forandring. Sofie er meget åben om sin ordblindhed, og hvilke udfordringer der følger med. Sofie er samtidig bevidst om, at hun skal bruge LST for at komme på et alderssvarende niveau. Skolen, som havde visiteret Sofie til kurset, havde med rette kategoriseret Sofie som »LST-bruger«. Sofie havde derfor på forhånd kendskab til LST og havde allerede gjort sig erfaringer med brugen af LST i alle fag.

Den første læringsamtale fandt sted i den første uge af kursusforløbet, hvor Sofie under alle udsagn gav sig selv en score fra 1 til 5. Den første sorte markering fortæller, at Sofie allerede er godt på vej og har flere brugbare strategier, hvilket stemmer fint overens med skolens beskrivelse.

Den anden læringsamtale fandt sted i den sidste uge af kurset. Illustrationen viser, hvordan Sofie udvikler sig fra den sorte markering til den røde markering. Resultatet og forandringen var slående, og det blev tydeligt for Sofie, at hun havde flyttet sig betragteligt på de syv uger. Sofie kommenterede det med: »Det var en kæmpe øjenåbner for mig, og jeg ved nu, hvordan jeg kan få mest ud af at bruge LST.«

Spindet var med til at visualisere udviklingen, og forandringen blev synliggjort i kraft af læringsspindets fokus på strategier. De to markeringer skabte en bevidstgørelse og en forventning om mestring, som Sofie ikke var i besiddelse af før læringsamtalen.

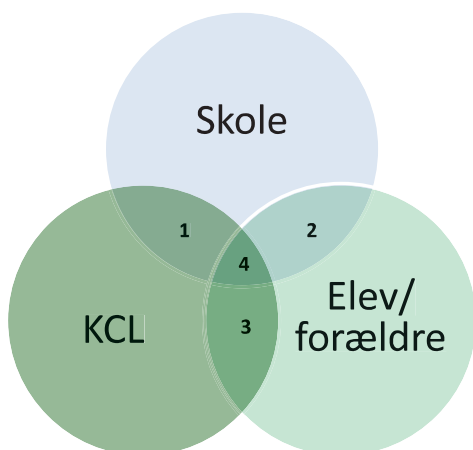
Figur 2. Sofies LST-læringsspind udfyldt med sort i starten af elevkurset og med rødt i slutningen af elevkurset.

Spindenes anvendelse

Oprindelig var det primære formål med spindene at synliggøre udviklingen i samtalen med eleven, når denne deltog i elevkurset på KCL. De første samtaler viste dog hurtigt et større potentiale, og det var derfor oplagt at benytte sig af spindene i andre relationer end konsulent-elev-relationen.

Ud over de kontinuerlige læringssamtaler mellem konsulent og elev er spindene siden blevet anvendt i interaktionen med andre netværk. Fig. 3 illustrerer, hvor spindet er inddraget som et aktivt redskab.

I Aarhus Kommune er det fra skoleåret 2021/22 obligatorisk for skolerne at udarbejde en individuel handleplan for ordblinde elever. I den sammenhæng kan læringsspindene inddrages til samtaler mellem lærer/læsevejleder og eleven forud for udarbejdelsen

Figur 3. Figuren illustrerer eksempler på samarbejdsrelationer, hvor de to spind kan inddrages.

1. **KCL – skole:** Overlevering af elevens udvikling og formidling af status samt til at opstille fokuspunkter i læringsmiljøet.
2. **Skole – elev/forældre:** Samtaler mellem skole og hjem. Fx ifm. udarbejdelse af den individuelle handleplan.
3. **KCL – elev:** Læringssamtaler i elevkurset på KCL.
4. **KCL, skole, elev/forældre:** Formidling af status og genbesøg af den individuelle handleplan.

af handleplanen (2 og 4 på fig. 3). Dette vil gøre det muligt at inddrage »elevens stemme« i handleplanen, ligesom det vil danne grundlag for en kvalificeret opstilling af mål for henholdsvis elev og læringsmiljø. Inddragelsen af spindene som en aktør i samarbejdet mellem diverse netværk har vist en umiddelbar positiv effekt. Den autentiske viden om eleven og inddragelse af elevens stemme gør, at der skabes en fælles forståelse om elevens udvikling, som de normalt anvendte test og prøver i arbejdet med ordblinde elever ikke rummer.

En ny rygsæk

Inddragelsen af læringsspind som selvevalueringværktøjer i forhold til ordblinde elevers læringskompetencer har vist sig at give et stærkt afsæt for elevernes oplevelse af mestring. Når kompetencer bliver synliggjort og udfoldet, nuancerer det elevernes selvforståelse og deres billede på »den gode elev«. Kompetencer er andet og mere end karakterer og summative evalueringer. LST-strategier og generelle læringskompetencer er tværgående, og en bevidsthed om som ordblind elev at have dem med sig i sin rygsæk kan dermed skabe positive mestringsforventninger, der er uafhængige af fag og specifikke opgaver. Et afsæt for en opadgående læringsspiral og fortsat lyst og motivation for læring.

Redaktion: Kristoffer Wiedemann

REFERENCER

- (1) **Swalander, Lena (2012).** Selvbillede, motivation og dysleksi. I: Stefan Samuelsson m.fl.: *Dysleksi og andre vanskeligheder med skriftsproget*, s. 186. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- (2) **Borkowski, John G., Carr, Martha & Pressley, Michael (1987).** »Spontaneous« Strategy Use: Perspectives from Metacognitive Theory. *Intelligence*, 11/1987, 61-75.
- (3) **Arnbak, Elisabeth & Petersen, Dorthe Klint (2017).** *Projekt It og Ordblindhed: en undersøgelse af it-støtte til ordblinde elever på mellemtrinnet*. København: DPU.